

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

У сучасному світі ступінь реальності і забезпеченості прав і свобод особи є важливим показником досягнутого суспільством і державою рівня цивілізованості. Жодна держава у світі не є застрахованою від періодичного виникнення різного роду екстремальних ситуацій, конфліктів, катастроф і т. п. Тому в Україні, як і в будь-якій іншій країні, може виникнути ситуація, за якою необхідне введення надзвичайного режиму. І заходи, що приймає влада, порою досить суворі, є виправданими, але вони повинні відповідати ступеню небезпеки сформованої ситуації і не перевищувати необхідних, адекватних меж. Надзвичайний правовий режим за своєю природою є суперечливим, оскільки спрямований на досягнення або відновлення нормальних, звичайних умов життєдіяльності у визначених границях і одночасно зв'язаний із вживанням екстраординарних заходів, що обмежують права і свободи громадян, змінюючи зміст соціального управління. Тому правове регулювання надзвичайного правового режиму вимагає додаткових заходів адміністративно-правового примусу як способу реагування держави на ситуацію, що виникла. Аналізуючи світову практику, можна побачити, що надзвичайні правові режими вводяться як в високорозвинених державах (Ізраїль, США Німеччина), так і в країнах третього світу (Зімбабве, Пакистан). Так на початок 2006 року надзвичайний стан діяв більш ніж у 30-ти країнах світу, вже не кажучи про військові дії, які ведуться роками.

Більшість заходів надзвичайних правових режимів, пов'язаних з обмеженням прав та свобод громадян, здійснюються органами внутрішніх справ. Від якості підготовки працівників міліції, їх відбору та розстановки, — залежить реальне забезпечення основ-

них прав та свобод. Тому Міністерство внутрішніх справ і керівництво інших правоохоронних органів приділяють зазначеним питанням багато уваги.

Забезпечення прав людини в умовах надзвичайного правового режиму містить у собі дві сторони, два напрямки, що, виступаючи як самостійні елементи такого режиму, знаходяться в нерозривному зв'язку один з одним.

Мова йде про обмеження прав людини і про захист прав людини. Перший напрямок відбиває інтереси держави щодо нормалізації обстановки усередині країни до прийнятного рівня законності і порядку. Друге передбачає інтереси людини, особистості в період, коли її права і свободи стають найбільш уразливими. Обмежуючи деякі права і свободи за допомогою введення надзвичайного режиму, держава забезпечує збереження інших, більш значущих для людини прав і свобод. При цьому проблема обмеження прав і свобод громадян, при всій її актуальності, є часткою більш загальної проблеми забезпечення балансу інтересів особистості і держави на конкретному ступені розвитку суспільства.

Обмеження прав громадян державою повинні встановлюватися не довільно, не інтуїтивно, а на підставі строго зазначених критеріїв, які забезпечують баланс прав окремих громадян та соціальних спільнот. Встановлення границь і меж дії прав громадян — одна з найбільш складних проблем у юриспруденції. Вирішуючи її, законодавець повинен враховувати не тільки існуючу систему міжнародного і національного законодавства, але і норми моралі, ментальність народу і саму сутність права. Неприпустиме надмірне обмеження прав громадян, так само як неприпустима й надмірна свобода, надана на шкоду правам інших громадян та їх спільнот.

Обмеження прав людини в надзвичайних умовах виступає необхідною і змушеною мірою, що носить тимчасовий характер, без якої неможливе досягнення цілей, заради яких надзвичайний режим вводиться.

Надзвичайний адміністративно-правовий режим — це спеціальний правовий режим, який вводиться тимчасово на території України у зв'язку з настанням надзвичайної ситуації, що передбачає обмеження правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб з одночасним розширенням повноважень органів влади. Що стосується різновидів надзвичайних режимів, то наше законодавство передбачає три основні їх види: 1) надзвичайний стан; 2) зона надзвичайної екологічної ситуації; 3) воєнний стан. Конституція України підтвердила легітимність та правову природу існування інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів і окремих обмежень прав та свобод, які можуть бути застосовані для забезпечення безпеки громадян і захисту конституційного ладу в умовах дії надзвичайних режимів.

Характерною рисою всіх заходів надзвичайних правових режимів є те, що вони застосовуються за відсутності протиправних дій, за умови погрози реального характеру, підвищеної небезпеки для життя людей, збереження матеріальних і культурних цінностей, суспільного порядку, що викликаються надзвичайними ситуаціями соціального, техногенного і природного характеру.

Умовою стійкої соціальної рівноваги в суспільстві являється баланс між інтересами особистості і держави. Виходячи з цього, стає зрозумілим, що права громадян не є абсолютними, а тому повинна існувати межа, яка була б результатом компромісу між суспільною необхідністю й інтересами власника прав.

Права та свободи людини являють собою вищу цінність у сучасній демократичній державі, однак інтереси державної безпеки, територіальної цілісності і національної незалежності держав змушують визнати обґрунтованість обмеження прав людини в надзвичайних обставинах. Головні труднощі тут знайти правильну в методичному відношенні відправну крапку, що відповідає як міжнародно-правовим нормам, так і інтересам розвитку країни на новому етапі.